

Inspirasjonshefte

Arbeid med samisk språk og kultur i barnehagen

NASJONALT SENTER
FOR KUNST OG KULTUR
I OPPLÆRINGEN

Hftet er utviklet av Nasjonalt senter for kunst og kultur i
opplæringen, Nord universitet.

Tekst og innhold:
Kathrine Pedersen, rådgiver barnehage, Nasjonalt senter for
kunst og kultur i opplæringen.
Birgit Å. Andersen, styrer, Årran Barnehage.

Hftet er utviklet i samarbeid med utvalgte barnehager.
Utgitt 2018

Forord

I rammeplanen står det at «barnehagen skal synliggjøre samisk kultur og bidra til at barna kan utvikle respekt og fellesskapsfølelse for det samiske mangfoldet» (R17, s.9) videre står det at «personalet skal gjøre barna kjent med samisk kultur og levesett og knytte det samiske perspektivet til merkedager og hverdagsliv, kunst og kultur og mattradisjoner» (R17, s.57) Hvordan dette arbeides med i barnehagene er veldig forskjellig og er nært knyttet til personalets kunnskap og kompetanse på feltet. «Samiske barn i barnehage skal få støtte til å bevare og utvikle sitt språk, sin kunnskap og sin kultur uavhengig av hvor i landet de bor». (R17, s.8). Det å synliggjøre samisk kultur i barnehagen bør inngå som en naturlig del av barnehagehverdagen og vi ser at mange barnehager er flinke til dette.

For samiske barnehager og barnehager med samisk avdeling

setter rammeplanen følgende føringer: «Samiske barnehager skal fremme barnas samisk-språklige kompetanse, styrke barnas samiske identitet og videreføre samiske verdier, samisk kultur og tradisjonskunnskap» (R17, s.24) og «Samisk historie og kulturytringer som duodji, joik og fortellinger skal inngå som en del av barnehagens innhold, tilpasset barnas alder og utviklingsnivå» (R17, s.25)

I dette heftet har vi samlet noen forslag til hvordan man kan ta fatt på dette arbeidet og vi er så heldige å ha fått konkrete tips fra noen barnehager. Vi setter stor pris på at dere deler gode ideer, fortsett med det!

Vi håper at dette heftet vil gi inspirasjon og ideer til arbeid med samisk språk og kultur i barnehagen.

Lykke til!

Kort om Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen (KKS)

Senteret ble etablert i 2007 av Kunnskapsdepartementet og ble i 2018 en faglig og administrativ del av Nord Universitet, lokalisert i Bodø. KKS er et ressurscenter som skal bidra til økt kvalitet, engasjement og interesse innenfor kunst- og kulturfagene i hele opplæringsløpet. KKS utvikler og sprer støtte- og veilednings-

Ressursbasen på kunstkultur-senteret.no viser til fagstoff og mange kreative prosjekter med tilhørende undervisningsopplegg gjennomført i barnehager og skoler over hele landet. Senteret samarbeider med nettverk, organisasjoner og miljøer som arbeider med det estetiske fagområdet i opplæringssektoren lokalt og nasjonalt.

KKS er et ressurscenter som skal bidra til økt kvalitet, engasjement og interesse innenfor kunst- og kulturfagene i hele opplæringsløpet.

materiell, undervisningsopplegg og resultater fra forskning til sektoren. Målgruppen er lærerutdanningene, skole- og barnehageeiere, ledere og ansatte i barnehager og skoler samt PP-tjenesten. Nord universitet har et særskilt ansvar for å ivareta språkene sørsamisk og lulesamisk i lærerutdanningene. KKS har flere ansatte som har kompetanse på det samiske området og vi har lang erfaring med å utvikle støtte- og veiledningsmateriell innen samisk kunst og kultur for barnehager og skoler.

Kontaktpersoner på senteret:

- Kirsti Saxi, senterleder,
kirsti.saxi@nord.no
- Kathrine Pedersen, rådgiver.
Ansvarsområde: barnehage,
kathrine.pedersen@nord.no
- Cathrine Jenssen, seniorrådgiver.
Ansvarsområde: Grunnskolen (småtrinnet), kulturarv, samisk
cathrine.jenssen@nord.no

Språk

La språket høres i det daglige. Bruk samisk språk i alle deler av dagen, gjennom lek, sosialisering og samspill med andre. I garderobesituasjoner, ved stelletbordet, matstunder i samlingsstunder og aktiviteter i små og store grupper. Den voksnes aktive tilstedeværelse i alle situasjoner har stor betydning for barnas trivsel, motivasjon og positive læring knyttet til språk. Lag et rikt og variert språkmiljø med tilgang til samiske bøker, apper, leker, aktiviteter, sang og samtaler på samisk.

Konkrete tips:

- Ha synlige plakater i garderoben, på badet og ved matbordet med bilder og ord på samisk knyttet til objekter i omgivelsene. Dette kan stimulere til gode samtaler og økt språkforståelse.
- Øv på å si hei og ha det på samisk. Ha gjerne plakater på dører som viser hei og hadet på de ulike språkene som er representert i barnegruppen. Vis mangfoldet i barnegruppen.
- La samiske sanger være en del av de sangene man

synger i hverdagen, i samlingsstunden, til måltid og bursdag. Barn lærer seg fort nye sanger og sang skaper fellesskap.

- Forbered barna på nye aktiviteter og turer med bilder og ord på samisk, samtaler om dette i etterkant.

Lekemiljø

«Barnehagen skal inspirere til og gi rom for ulike typer lek både ute og inne» (R17 s.20) Skap innbydende lekemiljø også med elementer fra samisk kultur som kan bli en fin area for undring og samtale.

- **LAVVO:** Her kan man kjøpe ferdige lavvoer til innebruk, men ved hjelp av bambuspinner og stoff kan man enkelt og billig lage sin egen.
- **BÅLPLASS:** Lag «steiner» til innebruk ved hjelp av pappmasje eller gips, mal til ønsket farge. Lag flammer ved hjelp av silkepapir og lommelykt, alternativt kan man sy filt og legge en led-lyslenke inni. Bygg bål med vedkubber. Bruk en kvist til å holde en kaffekjele over bålet. Sy leke-gáhkko av filt,

legg anis og fennikel sammen med vatt og sy.

- **SKINN:** både saueskinn og reinskinn kan brukes. Dersom man har allergikere i barnehagen kan man kjøpe et kunstig pelsteppe og sy/klippe til en reinskinnnsform.
- **BARNEKOFTER:** kofter til dukker og barbie: sy selv eller få hjelp fra noen i nærmiljøet, kan også bestilles (Se *Aktuelle ressurser og litteratur*).
- **BÅT:** bruk en gummibåt eller lag en i papp. Lag fisker i papp eller sy i filt og fyll med vatt.

Foto:
Jentoftsletta
barnehage

Foto:
Studentongan
barnehage

Matlaging

«Tradisjonelt har man brukt det som naturen gir både i reindrift, jordbruk, fiske, jakt, fangst og høsting» (Udir 2006) Samiske barnehager og barnehager med samiske avdelinger skal ifølge rammeplanen « (...) bidra til at barna kan nyttiggjøre seg og høste av naturen» (R17 s.25)

Rammeplanen fastslår at årsplanen i samiske barnehager skal «bygge

på den samiske årstidskalenderen. Årsplanen skal vise hvordan barnehagen knytter det pedagogiske arbeidet til årets gang og endringene i naturen». (R17, s.38).

Gáhkko

Gáhkko er en tradisjonell samisk klappakake/brød, med en svak smak av anis og fennikel, som spises enten med smør og pålegg eller som tilbehør til f.eks suppe. Kan

Foto: Árran barnehage

Foto: Jentoftsletta barnehage

også brukes som "pitabrød" til å ha reinkjøtt og salat osv. i. Det finnes

utallige oppskrifter, men her er den Árran barnehage bruker.

Oppskrift anbefalt av Birgit Å. Andersen, Árran barnehage:

1 liter melk
 50 gram tørrgjær (1 pk)
 1 ts salt
 100 gram margarin
 2 ss sirup
 1-2 ss hel fennikel
 1-2 ss hel anis
 Mel til deigen slipper bollen, ca 1 kilo

Smelt smøret, ha i sirup og krydder og tilsett melk. Avkjøl til fingervarm temperatur før gjæren has i. Tilsett mel til deigen slipper bollen. Hev til dobbel størrelse.

Tips!

- Deigen kan godt lages dagen før og settes i kjøleskapet for så og settes på kjøkkenbenken morgenen etter for videre heving i romtemperatur.
- Ved behov for melkefri deig kan det benyttes vann og olje i stedet for melk og margarin

Bakingen

Del deigen opp i biter i ønsket størrelse. Klapp de til "klappakaker" eller bruk kjevle. La barna få litt olje på hendene så setter ikke deigen seg så fast. Etterhev en halv time eller

mer. Prikk med gaffel før de stekes. Kan stekes på 220 grader midt i ovnen i ca 10 min eller på bålpanne. Ved steking på bålpanne stekes de på begge sider, bruk en steikespade til å snu med.

Andre tips!

- Reinskav med ny vri: Stek reinskav med ønsket krydder og server med varierte grønnsaker som en tacowrap
- Hjemmelagde fiskekaker
- Trollkrem med egenplukka bær
- Lag syltetøy og gele av bær
- Lag egen grønnsakåker eller oppsøk besøkshager i nærheten

Film

Arranger utekino med filmvisning mens man sitter på saueskinn eller reinskinn. Er man så heldig å ha en bærbar projektor kan en helt vanlig yttervegg gjøres om til kino lerret. Arranger fruktstund der man serverer frukt og gáhkko mens man ser film.

• Den magiske tiden:

Fortellingen om den lille reinkalven som kommer bort fra mora si er basert på samisk kultur, på eventyr, legender og myter. Det er en filmfortelling om å bli født, forandre seg, leve, dø og se livet

blomstre opp igjen, på nytt og på nytt. (nrk.no) Denne er tilgjengelig i januar/februar hvert år.

• Villmarksbarna:

I episode 5, sesong 8 får vi være med på merking av reinkalver.

- Nrk super og nrk Sápmi har flere klipp som er aktuelle.
- Musikkvideo om samiske koffer fra hele landet:

<https://www.nrk.no/sapmi/premiere-av-samisk-musikk-video-1.11523760>

Apper

- **Onneponne:**
Onneponne er et samisk spill som er tilpasset aldersgruppen 2-6 år. Det er tilgjengelig på nord-, sør- og lulesamisk.
- **Gii lea váldán guovssahasa:**
Knyttet til boken «Jakten på nordlyset» av Cecilie Lanes. Appen finnes på nord-, sør- og lulesamisk.
- **Gutten som lurte stallo:**
En morsom og litt skummel historie basert på et samisk folkeeventyr.
- **Ahkobiemmu – Bestemors gutt:**
Appen inneholder eventyr, illustrasjoner, animasjon, spill og fortellerstemme.
- **Nordlysbarna:**
Appen inneholder eventyr, illustrasjoner, animasjon, spill. Finnes på norsk, nord-, sør- og lulesamisk.

Bøker og fortellinger

Foto: Studentongan barnehage

Sameloven¹ § 1-5 slår fast at samisk og norsk er likeverdige språk. I Norge i dag er det nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk som er mest i bruk. Samiske språk har nå status som truede og for at språket skal holde seg levende må det brukes. Det er enormt viktig både for kulturformidling og bevaring av språket at barna har tilgjengelig samisk litteratur i barnehagen. Samisk kultur har en rik forteller-

tradisjon og historier som før bare ble formidlet muntlig har i nyere tid blitt nedskrevet og gjort tilgjengelig i bokform. La samiske barnebøker være tilgjengelig i bokhylla, både samisk original litteratur og samisk oversatte utgaver av bøker som barna allerede kjenner til på norsk. Dette er en fin måte å styrke det samiske språket og øke begrepsforståelsen.

Forslag til bøker og fortellinger

- *Emielle & Emierká*, 2018, Birgit Å. Andersen Illustratør: Nina M. Iversen, ČálliidLágádus, norsk, nord- lule- og sørsamisk utgave
- *Sølvmånen*, Sissel Horndal, ČálliidLágádus, 2016. Norsk, sør-lule- og nordsamisk
- *Hjemme på vidda - Med reinflokken på flyttefot* Boken ligger tilgjengelig på Nasjonalbiblioteket sine nettsider. Fin å lese på ipad eller å vise med projektor på storskjerm. Flotte og detaljerte illustrasjoner som innbyr til undring og samtale.
- Fortellingene «*Stallo på frierferd*» og «*Byttingen på moltebærmyra*» er også fine til dramatisering
- Sametinget gir tilskudd til 8 samiske bok-busser i ulike samiske distrikt. De turnerer og gjør samisk litteratur tilgjengelig for barn og unge rundt om i landet.

Foto:
Jentoftsletta barnehage

1. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1987-06-12-56>

Musikk

«Samisk musikk forbindes ofte med joik. Joik er også den eldste og mest kjente musikkstilen. Den har alltid hatt en sentral rolle i samiske samfunn. Joik kan beskrives som en kombinasjon av å synge og å bruke stemmen som et instrument. Joiken kan beskrive ulike elementer som steder, dyr eller personer og også hendelser. Innen samisk musikk finnes det i dag utgivelser og utøvende musikere innen mange grener» (Udir 2006, s. 20).

- Disco ute med samisk musikk i alle sjangre
- Avslapping på rein eller saueskinn mens man lytter til samisk musikk
- Sanghefte med flere kjente barnesanger på de ulike samiske språkene <https://www.sametinget.no/content/download/558/8953>
- Joik i barnehagen på [kunst-kultursenteret.no](https://www.kunstsenteret.no): Fire praktiske eksempler på innhold og fremgangsmåte i hvordan barna kan lære joik i barnehagen. Her får du tips, lydfiler, filmer og annet digitalt materiell. Opplegget med Harens joik passer godt også for de yngste barna i barnehagen.
- Se *Aktuelle ressurser og litteratur* for flere tips.

Kunst, kultur og kreativitet

I arbeid med fagområdet «Kunst, kultur og kreativitet» vektlegges det at barnehagen skal la «barna få estetiske erfaringer med kunst og kultur i ulike former og organisert på måter som gir barna anledning til utforskning, fordypning og progresjon. Barnehagen skal legge til rette for samhørighet og kreativitet ved å bidra til at barna får være sammen om å oppleve og skape kunstneriske og kulturelle uttrykk» (R17, s.50).

Foto: Jentoftsletta barnehage

Is-skulptur av det samiske flagget

Frys farget vann i melkekartonger og monter som en modell av det samiske flagget. Dette kan være et fint samarbeidsprosjekt for en hel barnehage. Yoghurtbeger er også fine å bruke til å lage is skulpturer med spesielt for små barn. Dett innbyr til en fin undring over prosessen der vann går fra flytende til fast form. Dersom temperaturen er tilstrekkelig lav kan isblokkene fryses ute, er det mildvær setter man det i fryseboksen.

Du trenger:

50 tomme 1l melkekartonger (ikke de med metallfolie inni), Akrylmaling blå, rød, gul grønn, Vann, Tomme brusflasker med skrukork. Til montering: Malerpensler, sprayflaske eller brusflaske med et lite hull i korka.

Framgangsmåte

Bland vann og maling til ønsket fargestyrke, bruk gjerne brusflasker med skrukork og fyll med maling og vann. Det er morsomt for barna å få riste flaskene slik at vannet får ny farge. Dette er en fin aktivitet der barna kan undre seg sammen og bli enige om hvor mye maling vi

skal ha i vannet slik at det blir den fargen vi ønsker. Hell over i melkekartonger. 15 røde, 5 grønne, 5 gule, 25 blå.

Fyll opp til det punktet der melkekartongen skråner.

La kartongene være åpne under fryseprosessen slik at det blir lettere å fjerne emballasjen når de skal monteres.

Sett kartongene i en kasse eller lignende slik at de står på et jevnt underlag. Sett ute hvis temperaturen er lav nok, eventuelt sett i fryser. Når is-skulpturen skal monteres anbefales det å bruke hansker når man river av kartongen slik at man ikke får frostskafer på hendene. Dersom man bruker yoghurtbeger kan disse dypes raskt i varmt vann slik at isklumpen løsner og kan helles ut. Bruk en blanding av snø og lunket vann på sprayflaske mellom isblokkene slik at de fester seg bedre til hverandre.

Husk at underlaget flagget settes på må tåle fargesøl når flagget smelter etter hvert som det blir mildvær.

Monter flagget etter det samiske flaggets oppskrift. Mal tilslutt på

med pensel den blå og den røde halvsirkelen.

Tips til andre former for is-skulpturer

Frys former med vann farget i de

samiske fargene grønn, rød, gul, blå. Lag modell av flagget flatt på bakken, heng opp med piperenser i et tre eller på en snor eller bygg skulpturer etter fantasien.

Foto: Studentongan barnehage

Andre tips:

- Lag bilder av samiske symboler med spiker, planke og tråd.
- Lage bilder og installasjoner av naturmaterialer, la barna fotografere
- Male former på snø
- Lag fellesbilder og installasjoner som kan utvides og tilføres nye elementer etter hvert
- Mal steiner i de samiske fargene. Ha tilgjengelig ute.
- Perle det samiske flagget, sol o.l med nabbyperler
- Tre perler på sisti-snorer (tynne strimler av reinskinn) og lag smykker, armbånd, nøkkelring o.l
- Toving av ull
- Lag nøkkelring i de samiske fargene. Se heftet «Doudji i grunnskolen»

Foto: Jentoftsletta barnehage

Aktuelle ressurser og litteratur

- Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen:
www.kunstkultursenteret.no
- Nasjonalt senter for samisk i opplæringen:
<http://lohkanguovddas.no/nb>
- Samiske læringsressurser på nett:
www.Ovttas.no
- Barnehager og grunnskoler i Norge kan bestille gratis læremidler på samisk fra noen forlag:
www.idut.no,
<http://calliidlagadus.org/>

- **Sametinget** - Her finner du nyttig info og tips til arbeid i barnehagen. Blant annet «*Veileder fra Sametinget for barnehager med samiske barn*» og Nedlastbart sanghefte fra sametingets språkkampanje «*Snakk samisk med barnet*»:

www.sametinget.no

- **Gavpi** - Det samiske varehuset. Her kan man kjøpe leker og aktiviteter for barn med basis i samisk språk og kultur:

www.gavpi.com/for-barn

- **Davvi** - Nettbutikk med bøker, spill, plakater og annet pedagogisk materiell på samisk og norsk:

www.davvi.no

Aktuelt veiledningsmateriell utviklet av Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen

Joik i grunnskolen og Duodji i grunnskolen

Disse ligger på vår nettside kunst- og kultursenteret.no og kan lastes ned, eller man kan bestille de fra senteret og få de tilsendt. Noen av dem er laget til grunnskolen men kan fint tilpasses barnehagen.

Referanser

- Utdanningsdirektoratet. (2017). *Rammeplan for barnehagen: innhold og oppgaver*. Hentet fra <https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>
- Juuso, R., Bjørn, I. (2006). *Temahefte om samisk kultur i barnehagen*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Takk til

Jentoftsletta barnehage, Bodø
Árran mánálgárdde, Drag
Studentongan barnehage, Bodø
Samisk barnehage Cizàs, Oslo

NASJONALT SENTER
FOR KUNST OG KULTUR
I OPPLÆRINGEN

NORD
universitet

Kunstkultursenteret.no
www.nord.no